

KÖY ENSTİTÜLERİ VE İSMAYIL H. BALTACIOĞLU'NUN DEĞERLENDİRMELERİ

Kemal AYTAÇ*

Özet

Bu makalede Cumhuriyet'in ilk yıllarında önemli bir sorun olan öğretmen ve özellikle köy öğretmeni yetiştirme girişimlerine, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve İsmail Hakkı Tonguç'un eğitim konusundaki çabalarına dikkat çekilmektedir. Yine makalede, Köy Enstitüleri'nin eğitim açısından gerçekleştirdiği uygulamaların İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim görüşleri, "içtimai okul" anlayışı ile örtüşen ve örtüşmeyen yanları, onun kendi değerlendirmeleri üzerinden verilmektedir. Makalede genel olarak İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun kendi eğitim felsefesi ile Köy Enstitüleri'nin eğitim felsefesinin birbirini örtüşmediğini belirtmesine karşın, Enstitülerde verilen eğitimi olumladığı ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Köy Enstitüleri, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, köy öğretmeni (köy eğitmeni).

VILLAGE INSTITUTES AND İSMAYIL H. BALTACIOĞLU'S EVALUATIONS

Abstract

The paper examines the teacher training activities conducted in the first years of the Republic of Turkey, particularly in village institutes, as well as the views of İsmail Hakkı Baltacıoğlu and İsmail Hakkı Tonguç about education. Specifically, it discusses the educational activities of village institutes and Baltacıoğlu's view of "içtimai okul" (social school). Then, the paper discusses the difficulties faced and similarities between these two educational approaches, followed by an examination of Baltacıoğlu's own evaluation of the topics. Although the educational philosophy of Baltacıoğlu and that of the village institutes differ, the former positively approached the educational activities offered by the latter.

Keywords: *The Village Institutes, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Village Teacher.*

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi, Eğitim Bilimi.

Giriş

Köy Enstitüleri, köylerin eğitim yoluyla kalkındırılabilceği amacına dayalı olarak hazırlanmış ve 1940-1954 yılları arasında 21 köyde uygulanmış olan bir projedir. Tipik bir aydınlanmacı görüşü temsil etmektedir. Zira aydınlanmacılar, eğitimin gücünün sınırsız olduğuna inanırlar, iyimserdirlere.

Köy Enstitüleri projesi, köyde yaşayacak ve köyünü kalkındıracak olan yeni köylü çocuğunu yetiştirecek öğretmeni yetiştirmeyi amaçlıyordu. Proje, 1946 seçim kampanyası esnasında ve sonrasında, hem muhalefetteki Demokrat Parti ve hem de iktidardaki Cumhuriyet Halk Partisinden bir grubun ağır *siyasi suçlamalarına* maruz kaldı. 1946 yılında, projenin esas destekçisi olan Milli Eğitim Bakanı Hasan Ali Yücel (1897-1961), bakanlık görevinden uzaklaştırıldı, projenin yürütücüsü olan İsmail Hakkı Tonguç (1897-1960) İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alındı. Enstitülerin öğretim programlarında değişiklikler yapıldı. Gelişimini daha tamamlamamış olan enstitüler, sahipsiz kaldı ve 1954 yılında da Öğretmen Okullarına dönüştürülerek kapatıldılar. Bu özgün reform okulları, soğuk savaş döneminin şartları altında yaşama imkânı bulamadılar.

Aradan yarım asırlık bir süre geçmesine rağmen, Köy Enstitüleri hala tartışılan bir konu olma niteliğini sürdürmektedir. Bu konudaki görüşler iki zıt ve keskin gruba ayrılmıştır. Gruplardan birine göre, köylerin ve dolayısıyla da Türkiye'nin kalkınması Köy Enstitülerine bağlıdır. Enstitülere karşı olan diğer gruptakilere göre ise, Köy Enstitüleri eğitim tarihimizdeki talihsiz uygulamalardan ibarettir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978) Yeni Adam Dergisi'nde, çeşitli tarihlerde yazdığı bir düzine makalesinde, Köy Enstitülerini çeşitli yönlerden değerlendirmiştir. Üniversite eğitim bilimleri profesörü ve bir eğitim filozofu olan Baltacıoğlu'nun bu konuda yaptığı yapıcı uyarılar ve öneriler, M.E.B.'nin bürokratları nezdinde hiçbir yankı uyandırmamıştır. Bu incelemede Baltacıoğlu'nun bu konudaki görüşlerinin açıklanması amaçlanmaktadır.

1.Eğitim Tarihimizdeki İki İsmail Hakkı

XX. Yüzyıl eğitim tarihimizde İsmail Hakkı isimli iki seçkin eğitimci yer alır. Bunlardan birincisi İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu (1886-1978), diğeri İsmail Hakkı Tonguç (1897-1960)'tur. Her ikisi de İstanbul Darülmuallimini'nden gelmektedirler. İstanbul Darülmuallimini, o tarihte eğitim alanındaki yenilikleri temsil eden bir okuldur.

Baltacıoğlu 1908'de açılan İstanbul Darülmuallimini'nin ilk hocalarındandır. Tonguç ise, aynı okulun daha sonraki dönemlerdeki öğrencilerindedir. Baltacıoğlu, Tonguç'tan "Darülmuallimin'in ateşli ruhunu taşıyan eski bir talebesi" olarak bahseder.

Bu eğitimcilerin her ikisi de, eğitim konusunda inceleme yapmak üzere Avrupa'ya gönderilmişlerdir. Baltacıoğlu İstanbul Darülmuallimin'e yazı hocası olduktan sonra eliş ve pedagoji konularını incelemek üzere gitmiştir. Fransa, İngiltere, Belçika, Almanya ve İsviçre'deki "reform okulları"nı incelemiş, yepyeni görüşlerle yurda dönmüş ve daha sonra da İstanbul Darülfünunu Terbiye Müderrisliğine atanmıştır (1913). İsmail H. Tonguç ise, Darülmuallimin'i bitirdikten sonra eğitim alanında inceleme yapmak ve öğrenimini ilerletmek üzere iki defa Almanya'ya gönderilmiştir. O da bu seyahatlerinde yeni "reform okulları"nı tanımıştır. Özellikle "İş Okulları", "Kır Eğitim Yurtları", "Üretim Okulları" vb. gibi eğitim kurumlarından etkilenerek yurda dönmüştür. Önce öğretmenlik yapmış, daha sonra da Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürü olmuştur.

Her iki eğitimci de, kitap okutan, ezberleten, ama öğretmeyen geleneksel okulların yerine "iş eğitimi" ilkelerine dayalı "faal okullar" kurmaya yönelmişlerdir. Bu alanda birisi özgün bir eğitim sistemi kurmuş, diğeri ise bir uygulamayı yönetmiştir.

Tonguç, bürokraside elde ettiği imkânlarla, görüşlerini "Köy Enstitüleri"nde uygulama imkânı bulmuştur. Baltacıoğlu ise, "İçtimai Mektep" adı altında özgün bir eğitim felsefesi sistemi kurmuştur. Onun kurduğu sistem, kendi deyimiyle "çok okundu, az anlaşıldı ve hiç uygulanmadı". Aslında bu sistem, Türkiye'de maalesef hiç anlaşılmadı. Çünkü Türkiye bunu değerlendirecek fikri birikime henüz sahip değildi.

Tonguç'un uygulamaları o zamanın bir kısım politikacısının, yanlış anlaşılardan doğan ağır suçlamalarına maruz kalmıştır. Bu özgün eğitim uygulaması, henüz gelişimini tam yapmadan, 14 yıl sonra durdurulmuştur. Böylece, iki büyük eğitimcimizden birisi hiç anlaşılmamış, diğeri ise yanlış anlaşılmanın kurbanı olmuştur.

Bu iki büyük eğitimcimizin yazgısı birbirine benzemektedir. Devlete egemen olan muzır bürokrasi, her iki devrimci eğitimciyi, hayatlarının en verimli dönemlerinde cezalandırmıştır. Darülfünun'da Eminlik ve Dekanlık yapan Baltacıoğlu, 1933 Üniversite Reformu esnasında, mesleki hizmeti henüz 25 yıl iken, Üniversiteden kovulmuştur. Geçimini sağlamak zorunda olduğu 10 kişi ile birlikte açlığa terk edilmiştir. Tonguç ise, 1946 genel seçimlerinden sonra İlköğretim Genel Müdürlüğü görevinden alınmıştır. Değişik yerlerde sürgün öğretmenlik yapmıştır. Mesleki hizmeti 31 yıl iken, 1954 yılında emekliye ayrılmak zorunda kalmıştır.

2. 1930'lu Yıllardaki Reform Hareketleri

1930'lu yıllar eğitim tarihimizin her kademesinde reformlara girişildiği bir dönem olmuştur. Piramidin tavanında köklü değişimler yapılmış; tabanında ise yeni modellerin araştırılmasına girişilmiştir.

2.1. Yükseköğretimde Yapılan Reformlar

Bu yıllarda yükseköğretim kademesinde şu iki önemli reform gerçekleştirilir:

a) *İstanbul Üniversitesi Reformu*: İsviçreli Prof. A. Malche'nin hazırladığı bir raporu esas alan TBMM, kabul ettiği 2252 sayılı ve 31.05.1933 tarihli "İstanbul Darülfünunu'nun İlgasına ve Maarif Vekâletince Yeni Bir Üniversite Kurulmasına Dair Kanun" ile İstanbul Darülfünunu ve ona bağlı bütün müesseseler, kadro ve teşkilatlarıyla beraber, 31.07.1933 tarihinden itibaren kaldırılmıştır. Aynı Kanunun ikinci maddesi ile 01.08.1933 tarihinde ise İstanbul Üniversitesi adı altında, Batı tipinde yeni bir yükseköğretim kurumu kurulmuştur.

b) *Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nün Kurulması*: 20. 06. 1933 tarihli 2291 sayılı Kanunla kurulan bu enstitü yükseköğretim kademesindeki ikinci önemli yeniliği temsil eder. Kanunda "Tabii ilimler, ziraat, baytar ve ziraat

sanatları namile dört fakülteden mürekkep, akademik bir müessesedir” diye tanımlanan bu enstitü, daha sonra kurulan Ankara Üniversitesi'nin çekirdeğini oluşturur.

2.2. Köy Eğitimi İçin Yeni Model Arayışları

1935 yılında Türkiye’de toplam nüfus 16.153.018’dir. Bunun % 77,5’i, yani 12.355.376’sı köyde yaşamaktadır. Mevcut 40.000 köyün 31.000’inde okul yoktur. Okuma yazma bilmeyenlerin oranı % 92’dir. Köylerde ise bu oran % 98’lere kadar çıkmaktadır. Köylerde cehalet ile sefalet kol gezmekte ve birbiriyle yarışmaktadır. Köylere atanan şehirli öğretmenler, bir yolunu bulup köyü terk etmeye çalışmaktadırlar. 1927 yılında Zincidere ve Denizli’de açılmış olan “Köy Muallim Mektepleri” başarısız görülerek 1932 ve 1933 yıllarında kapatılmıştır. Bu okulların kapatılması, bu konuda hem bir boşluk yaratmış ve hem de köy eğitimi konusunda yeni bir yol arama çalışmalarına canlılık katmıştır.

Bu yıllarda güçlenen köycülük akımının da etkisiyle halk eğitimi ve köy kalkınması, basında tartışılan en önemli konulardan birisi haline gelir. 1932 yılında kurulan Halkevlerinin yayın organı olan *Ülkü Dergisi*, bu konuda bir merkezi bir rol oynar. Gösterilen çabalar, köye özgü yeni bir öğretmen tipi belirlemeye yönelmiştir. Bu konuda Gazi Terbiye Enstitüsü öğretmenlerinin yaptıkları fikri katkıları özellikle belirtmek gerekir. Bütün bu çabaların ortak noktasını, yeni köy öğretmenin köyün sadece manevi yönünü değil, maddi yönünü de değiştirecek tipten birisi olması ve bu öğretmenin de, *iş eğitimi* ilkesine bağlı bir eğitim ile yetiştirilmesi teşkil etmektedir. Nitekim 1933 yılında kurulan Milli Eğitim Bakanlığı Köy İşleri Komisyonu’nun hazırladığı raporda da, yetiştirilecek yeni köy öğretmenin, köyün maddi yönünü ve hayatını değiştirmesi gerekliliği önemle vurgulanmıştır.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938), Milli Eğitim Bakanı Saffet Arıkan (1888-1947)’a, askerliğini erbaş olarak yapmış olan köy gençlerinden bu konuda yararlanılmasını tavsiye etmiştir. Bu bir emirdir. O zamanlar devleti yöneten Cumhuriyet Halk Partisi, 1935 yılındaki kurultayında, askerliğini onbaşı ve çavuş olarak yapmış köylü gençlerin, kurslardan geçirildikten sonra, köy okullarında görevlendirilmesi kararını almıştır. 1935 yılında İsmail H. Tonguç, M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğüne vekâleten atanmıştır. Bu hava içerisinde köy eğitiminde şu uygulamalar gerçekleştirilmiştir:

a) *Eğitmen Kursları (1936-1946)*: 1936 yılında, acil köy öğretmeni ihtiyacını karşılamak üzere Mahmudiye’de ilk Eğitim Kursu açılmıştır.

1937 yılında 3238 sayılı “Köy Eğitimcileri Kanunu” çıkarıldı. Kursların sayısı artırılmıştır. Askerliğini çavuş ve onbaşı olarak yapmış gençler, M.E.B. ile Tarım Bakanlığı’nın birlikte düzenledikleri, 6-8 aylık Eğitim Kursları’ndan geçirildikten sonra, 10 lira maaşla köy okullarına Eğitimciler olarak atanmaya başlandı. Bu kurslarda 1946 yılına kadar 8.675 Eğitimci yetiştirilmiştir.

b) *Köy Öğretmen Okulları (1937-1940)*: Eğitimciler kurslarından başarılı sonuç alınması üzerine, bu kursların daha da geliştirilmiş şekli olarak, 1937 yılında Kızılçulu, Çifteler ve Gököy’de, beş yıl süreli üç *Köy Öğretmen Okulu* açılmıştır. Bu okullarda tarım, demircilik, inşaatçılık ve kooperatifçilik gibi dersler de veriliyordu. Mezunları, köylerde 20 yıl görev yapmakla yükümlü idi.

Baltacıoğlu bu kursları şöyle değerlendirir:

“Köy Enstitüleri, eğitimciler kursları denen kurumlardan çıkmışlardır. Enstitüler bu kurumların hem gövde, hem can, hem de ruh bakımından birer süreğinden, olgunlaşmış şekillerinden başka bir şey değildir. Eğitimciler kursları kitapçı, ezberci ve iskolastik Tanzimat mektebine karşı yapılan ani ve şiddetli tepkiden çıkmıştır. Tanzimat ve Meşrutiyet mekteplerinden çıkanlar, köye gidince okutmaktan başka bir şey yapamıyorlar, elleri, ayakları bağlı kalıyorlardı! Öte yandan Kemalist rejim köyü, sosyal çekirdek sayılan bu toprak birliğini kalkındıracak realist eğitim organını arıyordu... İstanbul Darülmüallimini’nin ateşli ruhunu taşıyan biri, İsmail Hakkı Tonguç, bu işe sarılmak, ona başlamak fırsatını buldu” (Baltacıoğlu, 1951: 2).

3. Köy Enstitüleri

3.1. Genel Açıklamalar

Köy Enstitüleri, köy okullarına öğretmen, köylere tarım ve sağlık görevlisi yetiştirmek amacıyla 17 Nisan 1940 tarih ve 3803 sayılı Köy Enstitüleri Kanunu ile köylerde açılan beş yıllık okullardır. Bu okullar, şehirlerin dışında tren istasyonlarına yakın, tarım işlerine elverişli arazisi bulunan köylerin

civarında açılırlar. Enstitüler bölge esasına göre kurulmuştur. Her birinin sorumlu olduğu 3-4 il vardır. Enstitülere bu illerin köylerindeki öğretmenlerin yetiştirdiği sağlıklı ve yetenekli köy çocukları alınıyordu.

Köy Enstitüleri kız-erkek karma ve yatılı okullardı. 21 yerde açılan bu enstitülere, Hasanoğlan Köy Enstitüsü bünyesinde bir de Yüksek Köy Enstitüsü eklenmiştir. Amacı, köy enstitüsü mezunlarından Enstitülere öğretmen ve müfettiş yetiştirmektir. Ama 1946 yılında kapatılırlar.

Enstitülerin binalarının, öğretmen evlerinin, atölyelerinin inşaat giderleri köy bütçesinden karşılanır; binalar köylüler tarafından *imece* usulüyle yapılır. Öğrenciler işçi olarak çalıştırılır. Devlet, köye öğretmen olarak atanan mezunlara üretime yarayıcı araçlar, tohum, çift ve irad hayvanları, cins fidan... vb. gibi üretim araçları verirler.

1942 yılında çıkarılan “Köy Okulları ve Enstitüleri Teşkilat Kanunu” ile köy öğretmenine, okuldaki öğretmenlik hizmeti dışında, köy halkını modern tarım teknikleri konusunda yetiştirmek ve köye siyasi önderlik etmek görevleri de yüklenir. Bu köy enstitüsü mezunu öğretmenlerinin maaşı (muhtemelen 1944 yılında) 20 liradan 100 liraya çıkarılır.

Köy Enstitülerinin kapatıldıkları 1954 yılına kadar, 1308 kız ve 15943 erkek olmak üzere toplam 17.341 köy öğretmeni yetiştirilir.

3.2.Enstitülerin Öğretim Programları

Köy Enstitülerinde 1943, 1947 ve 1953 tarihli üç öğretim programı uygulanmıştır. Köy Enstitülerinin ruhunu temsil eden 1943 tarihli ilk programdır.

1943 Öğretim Programında haftalık ders yükü 44 saat olup, dersler, üç ana grupta toplanmaktadır: Derslerin yarısı “Genel Kültür ve Meslek Dersleri”ne, dörtte biri “Teknik Dersler ve Çalışmaları”na, dörtte biri “Tarım Dersleri ve Çalışmaları”na ayrılmıştır.

Genel kültür dersleri yanında ayrıca, edebiyat, resim, müzik ve spor gibi etkinlikler de yer alıyordu. Teknik ve Tarım derslerinin içeriği, o yörede geçerli tarım türü ve zanaatlara göre, Enstitü Öğretmenler Kurulunca belirleniyordu.

1947 tarihli ikinci öğretim programı, Köy Enstitülerine yöneltilen asılsız suçlamalar altında hazırlanmıştır. Bu programda dersler, gerçi eskisi gibi yarısı kültür derslerine, dörtte biri tarım derslerine, dörtte biri de teknik derslere ayrılmıştır. Ama bu ikinci program, 1943 birinci programı önemli ölçüde değiştirmiştir. Şöyle ki; bazı dersler programdan çıkarılır, bazı yeni dersler eklenir, bazı derslerin adı değiştirilir, bazı derslere fazla yer ayrılır; iş eğitime yönelik ders ve ifadelerden “iş” kelimesi çıkartılır vb. gibi değişiklikler sonunda Köy Enstitülerinin asli ruhu değiştirilmiş olur. Bu değişiklikler ile Köy Enstitülerinin öğretim programı, öğretmen okullarının programına yaklaştırılmıştır.

1953 tarihli Köy Enstitüleri öğretim programı, Köy Enstitüleri için bir idam fermanıdır. Diğer Öğretmen okulları programları ile birleştirilir. 27.01.1954 tarih ve 6234 sayılı “Köy Enstitüleri ile Öğretmen Okullarının Birleştirilmesi Hakkında Kanun” ile Köy Enstitüleri uygulamasına son verilir; Enstitülerin adı, Öğretmen Okulu'na dönüştürülür.

4. Baltacıoğlu'nun Köy Enstitülerini Değerlendirmesi

4.1. Baltacıoğlu'nun Köy Enstitüleri Konusundaki Eleştirel Görüşleri

Baltacıoğlu, baştan itibaren köy enstitülerine karşı olumlu bir tavır sergilemiştir. Ona karşı yapılan siyasi saldırılara karşı çıkmıştır.

“Köy Enstitülerinin ne görevde eğitim kurumları olduklarını anlayabilmek için, onlar üzerindeki kuşkulardan, bir kere olsun kurtulmamız gerekmektedir. Şimdiye kadar bu enstitülerde meydana gelmiş, sayılı uygunsuz olaylara bakıp ta enstitüleri suçlu gibi görmek yalnız ihtiyatsızlık değil, doğrudan doğruya haksızlık olur. İnancıma göre köy enstitülerinin yurtseverliğinden kimsenin kuşulanmasına sebep yoktur” (Baltacıoğlu, 1951:2).

Baltacıoğlu'nun Köy Enstitülerine siyasi ve ideolojik yönden yapılan saldırılara karşı bir tavır almasının temelinde, onun içtimai mektep görüşü ile bu enstitüler arasında akrabalık bağı olduğu görüşü yatmaktadır. Yukarıda alıntılanan aynı yazının devamında bu hususu şöyle belirtir:

“Köy Enstitüleri benim içtimai mektep tezime en çok yaklaşan yepyeni, devrimci eğitim kurumlarıdır. Onları gelişi güzel övmem. Hatta onların başarıları üzerinde çok duramam. Ancak onların aksaklıkları, başarısızlıkları üzerinde durmayı, onların olgunlaşmaları için çalışmayı kendime borç bilirim” (Baltacıoğlu, 1951: 8).

Baltacıoğlu daha sonra yazısını şöyle bağlar:

“Son sözüm: Köy Enstitüleri pedagoji alanında atılmış geniş bir adımdır. Bu işin sonuna kadar gitmeliyiz. Yoksa yazık olur” (Baltacıoğlu, 1951: 8).

Bu yazının yazıldığı 1951 yılı, Köy Enstitüleri için sona yaklaşıldığı bir dönemdir. Baltacıoğlu bunun nereye varacağını görerek, endişesini açık bir uyarı olarak dile getirir.

Köy Enstitüleri Kanunu'nun çıkması vesilesiyle Baltacıoğlu'nun faaliyete daha yeni geçecek olan Köy Enstitülerini, 1940 yılında hayalinde nasıl canlandırdığına bir bakalım: Baltacıoğlu 3803 sayılı ve 17 Nisan 1940 tarihli Köy Enstitüleri Kanunu'nun T.B.M.M.'de kabulünün verdiği coşkuyla, iki hafta sonra bu konuda bir makale yayınlar. “Köy Enstitüleri Hem Kemiyetin Hem Keyfiyetin Zaferidir” başlığını taşıyan bu yazısında, “Türk pedagoji tekâmülü tarihinin en yeni en olgun yemişleri” olarak betimlediği Köy Enstitülerini, kendi “İçtimai Mektep” kuramını gerçekleştirecek okullar olarak görür. Bu yeni okulları, geleneksel “kitap okulları”yla mukayeseli olarak değerlendirir, şu ana yenilikleri getireceklerini bekler:

“1) Ananevî (geleneksel) okul için zekânın, duygunun, iradenin işleyeceği çevre herşeyden önce kitaptır; Köy Enstitüleri için bu çevre hayattır.

2) Ananevi okul acemi insanları bu hayata hazırlamaya çabalar ve hazırlayamaz; Köy Enstitüleri, acemileri bu hayata hazırlamayacak, acemilere bu hayatı yaşatacaktır.

3) Ananevi okul traway (iş, çalışma) mevzuu olarak kitabı, yazılı fikirleri, misali, hayali, tarifî, tasviri ele alır; Köy Enstitüleri köyü, tarlayı, kümesi, arılığı, demirhaneyi ele alacaktır.

4) Ananevi okulda bir teori, bir de pratik vardır ve bu iki ayrı cinsten faaliyet arasında bir de duvar vardır; Köy Enstitülerinde yalnız hayat ve realitesi vardır; teorisi de, pratiği de onun içindedir.

5) Ananevi okul derse, imtihana, şahadetnameye ve mertebelere hazırlar; Köy Enstitüleri doğrudan doğruya müstakil, müstahsil, tabiatla gürşen ve onu her yerde yenen Türk adamın yaratıcı şahsiyetine hazırlayacaktır. Köy Enstitüleri Maarif Vekilliğinin zaferlerinden biridir" (Baltacıoğlu, 1940: 2).

Baltacıoğlu'nun betimlediği bu yeni okul, onun içtimai mektep tezine en yakın bir okul modelidir. Her iki okul da, iş eğitimini ve faaliyet ilkesini eğitim-öğretimin temeline alan "reform okulları"dır. Ama Baltacıoğlu, Köy Enstitülerinin daha sonraki uygulamalarında bu beklentilerinin gerçekteşmediğini görecektir. O sebeple de yapılan uygulama hatalarını sık sık dile getirerek, yıkıcı değil, yapıcı amacı taşıyan uyarılarda bulunacaktır.

Bütün bunlar göstermektedir ki, Baltacıoğlu Köy Enstitülerine olumlu yaklaşan bir düşünürdür.

4.2. Baltacıoğlu'nun Köy Enstitülerini Değerlendirme Ölçütleri

Baltacıoğlu'nun Köy Enstitülerini değerlendirmede dayandığı ölçütler, İçtimai Mektep ilkeleridir: Bunlar kısaca şunlardır:

- a) *Şahsiyet İlkesi*: Eğitimin amacı gerçek, yani sosyal bir şahsiyet yaratmaktır. İnsanlara kendi milletinin kültürünü, çağının tekniğini kazandırmaktır.
- b) *Muhit (Çevre) İlkesi*: Eğitim gerçek, yani sosyal bir çevre içinde verilmelidir. Yürüme karada, yüzme denizde, uçma havada öğrenilebilir.
- c) *Çalışma (İş) İlkesi*: İnsan kişiliğini gerçek çevreler içerisinde gerçek çalışma yaparak, yaşayarak kazanır.
- ç) *Randıman (Verim) İlkesi*: Eğitim gerçek, yani sosyal bir randıman sağlamalıdır.
- d) *İnisiyasyon (Başlatma) İlkesi*: Eğitim gerçek, yani sosyal bir hazırlamadır.

Baltacıoğlu, bu temel ilkelere dayalı olarak, nasıl bir eğitim modeli gerçekteşirmek istiyordu. O bunu şöyle özetler:

“Benim İçtimai Mektep’teki davam ne idi? Sınıfları, saatleri, programları, ezberi, kitap bilgisini kaldırmak, yerine işlerliği, sosyal, gerçek travayı koymak. Köy Enstitüleri bu devrimi iyice kavrayamadılar. Bugünkü ortaokulu aldılar. Sanat okulunu da aldılar. Ve bunları arkadan birbirlerine yapıştırdılar. Tanzimat ikizliği Cumhuriyette de süredurdu. İçtimai Mektep’te nazari ders, ameli ders diye ayrı soydan iki ders yoktur. Yalnız istihsal (üretim) vardır; nazarisi de, amelisi de onun içindedir.

Gerçek bu iken Köy Enstitülerini kayıtsız şartsız övemedim. Övemedim de. Yalnız bunların yeni gidişte olduklarını işaret ettim, o kadar. Onların kendilerini bulmalarını bekliyorum” (Baltacıoğlu, 1950: 2).

4.3. Baltacıoğlu’na Göre Köy Enstitülerindeki Uygulama Hataları ve Öneriler

Bir eğitim filozofu olan Baltacıoğlu’nun, Enstitüler denemesi hakkındaki değerlendirmeleri ve bu konuda yaptığı tavsiyelerle ilgili görüşleri eğitim literatürümüzde hep geri planda kalmıştır. Üzerinde pek durulmamıştır. Bunun çeşitli sebepleri vardır. En başta geleni, araştırma tembelliğidir; bir diğeri de yaralı olan Köy Enstitülerini fazla hırpalamaktan kaçınmak olsa gerektir.

Baltacıoğlu, en son 1970 yılında Yeni Adam’da yayınladığı bir düzine makalesinde Köy Enstitülerini ele almıştır. Bunların başlıcaları *Kaynakça*’da gösterilmiştir.

Baltacıoğlu, incelediği konuyu mikroskobik bir titizlikle ele alıp, tespit ve tavsiyelerini yapmaktadır. İstemektedir ki, Köy Enstitüleri, uygulamada yapılan hatalar düzeltilerek yaşatılsın. Ama M.E.B.’nin çokbilmiş geçinen bürokratları, bu uyarılarda belirtilen hataları düzeltme işini yapmamışlardır.

4.3.1. Baltacıoğlu’nun Tespit Ettiği Hatalar

Baltacıoğlu Köy Enstitüleri ile ilgili olarak, şu temel tespitlerde bulunmaktadır:

“Köy Enstitülerinin yapılması gerekli olanın bir kısmını yaptıkları doğrudur. Tuttukları yön, üzerinde yürümek istedikleri yol da doğrudur. Ancak, Köy Enstitüleri iyi bir anlayışın eksik uygulamasından doğmuştur” (Baltacıoğlu, 1970:17).

Baltacıoğlu'nun enstitülerin uygulamalarında gördüğü ana hatalar, başlıca şu konularda toplanmaktadır:

a) *Köy Öğretmeninin Kişilik Tipinde Yapılan Yanlışlık*: Baltacıoğlu Köy Enstitülerinde yetiştirilen öğretmenlerin kişilik tipinin teknik boyutunun yanlış olarak tespit edildiğini tenkit etmektedir. Bu konuda şöyle düşünür:

“Köy Enstitülerinin görevi, Türk köyünü yaşatacak, kalkındırarak olan yeni Türk köylü çocuklarını yetiştirecek olan yeni köy öğretmenlerini yetiştirmektir... Bu yetiştirmenin teknik kısmı üzerinde duralım. Yetiştirilecek öğretmenin demirci, marangoz, nalbant gibi tek işi yapan bir zanaatçı olması doğru değildir. Bu öğretmenin her zanaatta bir dereceye kadar bilgisi olan bir insan kişiliğini taşıması gereklidir. Köy Enstitülerinde uzman zanaatçıları yetiştirmek elde olmadığı gibi, güçlülüğün bu kadarı köy öğretmenleri için gerekli değildir. Köy öğretmenlerinin hastabakıcılar gibi, genel sağlık bilgileri edinmesi yeter. Hekim olması gerekmez” (Baltacıoğlu, 1970:17).

Baltacıoğlu'na göre Köy Enstitülerinin sosyal iş bölümü gerçeğine uygun olarak vermesi gereken normal öğretmen tipi, köyde aydın, bilgili bir köylünün yapabileceği bütün işleri yapabilen hezarfen insan tipidir. Ona göre, zamanımızın aradığı adam, Ortaçağ'ın “Hezarfen” dediği, romantik çağın “tavşan” adını verdiği, her iş az çok elinden gelen, her zanaata, endüstri tekniğine kafası açık bulunan insan tipidir.

Peki, Köy Enstitüleri bunu yapabildi mi? Baltacıoğlu'nun bu soruya cevabı şudur:

“Köy Enstitüleri bunu yapamadı. Hezarfen, tavşan köy öğretmeni yerine demirci, nalbant, araba tamircisi yetiştirmek istedi. Bunu da yetiştiremedi. Yetiştirdi dediği yarım yamalak bilgili öğretmenler köyde köylü karşısında küçük düştüler” (Baltacıoğlu, 1970:17).

b) *Köy Enstitülerini Tarım İstihsal Çevresi Olmayan Yerlerde Kurmak ve Onlara Dershaneli Mektep Gövdesi Vermek Yanlışlığı*: 1932 yılında Halkevlerinin kurulmasından sonra, köy öğretmenlerini köyde yetiştirme görüşü, yeniden güçlenmeye başlar. Bunda, eğitimci yazarları etkilemiş olan köycülük akımının rolü büyük olur.

Daha 1935 yılında Kültür Bakanı Saffet Arıkan (1888-1947)'ın köy öğretmenlerinin köyde yetiştirilmesi konusunda verdiği bir demece, Baltacıoğlu Yeni Adam'da 1935 yılında yayınladığı “Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır” (Baltacıoğlu 1935a: 10-13) başlıklı yazısında karşı çıkar ve şöyle der:

“Yeni insan yetiştiricilerin köy realitesine yabancı olmaması gerekir, şüphe yok. Ancak bunun için öğretmen okulunu köyün her şeyden mahrum kapalı çevresine kapamak doğru mu? Biz köy kültürü diye bir şey tanımıyoruz, o da ulusal kültürdür... Öğretmenleri şehirlerde yetiştirin, fakat toprak, tarım, endüstri, halk ve kültür adamı olarak” (Baltacıoğlu, 1935b: 4,12).

Baltacıoğlu, aynı görüşünü, Köy Enstitülerinin köy toplumunun dışında kurulmalarına karşı da devam ettirir.

“İçtimai Mektep'in çevre prensibine göre, Köy Enstitüsü köy hayatı dediğimiz gerçek, aktif hayatın bütün görevlerini içine alan gerçek bir hayat çevresi, bir köy sosyetesine olumuna gelmelidir. Onun için Köy Enstitüleri gerçek tarım, istihsal çevrelerinde kurulmalıdır. Bu ilke yerin bedava oluşu, şehir dolayında bulunuşu gibi hiçbir yabancı düşünceye feda edilmemeli. Köy Enstitüleri köy hayatı dediğimiz gerçek, aktif hayatın bütün görevlerini içine alan bir yaşama çevresi, köy toplumu olmalıdır. Onun için Köy Enstitülerini tarım, istihsal çevresi olmayan yerlerde kurmak, onlara dersaneli mektep gövdesi vermek yanlıştır” (Baltacıoğlu, 1970:17).

c) *Enstitülerin Öğretim Bakımından Eski Mektebin Devamı Oluşu:* Baltacıoğlu, iş eğitimi ilkesi açısından Köy Enstitülerinin öğretim sistemini, dersleri kültür dersleri ve iş dersleri olarak ikiye ayırmasını hatalı bulur. Ona göre bütün dersler, en teorik olanlar dahi üretim ortamları dolayında, üretim dolayısıyla verilmelidir. Bu konudaki görüşlerini şöyle açıklar:

“1) Köy Enstitüleri, öğretim sistemi bakımından, eski mektebin bir süreğidir. Eski mektep bilgiyi okutuyordu; Köy Enstitüsü de bilgiyi okutuyor.

2) Eski mektepte nazari dersler ayrı gösteriliyordu. Köy Enstitülerinde de böyle. Yalnız Enstitülerde tatbikata daha çok yer veriyorlar, o kadar.

3) Köy Enstitülerinin tatbikat alanları, gerçek istihsal çevreleri değildirler. Mesela, tarım alanı bir okul tatbikat bahçesidir. Bu bahçenin yaşayan sosyete ile bir ilgisi yoktur. Bu durum böyle oldukça Köy Enstitülerinde yetişecek elemanların memleket kalkınması işinde büyük rol oynamaları imkânsızdır” (Baltacıoğlu, 1949:2).

4.3.2. *Baltacıoğlu'nun Önerileri*

Baltacıoğlu, Köy Enstitülerinin aksaklık ve eksikliklerini sıraladıktan sonra, bu okulların düzeltilip yaşatılmaları için, bir kısım öneriler tespit etmiştir. Bunları şöyle sıralar:

“1) Köy Enstitülerinin görevi Türk köyünü kalkındıracak olan modern Türk köylü çocuklarını yetiştirecek olan modern Türk öğretmenlerini yetiştirmektir.

2) Köy Enstitüleri gerçek tarım ve istihsal çevrelerinde kurulmalıdır. Bu prensip, yerin bedava oluşu şehir dolayında bulunuşu gibi hiçbir yabancı düşünceye feda edilmemelidir. Köy Enstitüleri ‘köy hayatı’ dediğimiz gerçek, aktif yaşamın bütün görevlerini içine alan gerçek bir çevre, köy sosyetesini olmalıdır.

3) Köy Enstitüleri –bu köyü ve bu enstitü sosyetesini gerçek, aktif, şuurlu, bilgili, bilimli olarak yaşatmak yoluyla- modern bir Türk köylüsünün kazanması gerekli olan bütün bilgileri ve yetkileri kazandırmalıdır.

4) Köy Enstitüleri köy yaşamının gerçek işleri olan ev yapmak, ilaçlamak, parazitlerle savaşmak, fenni lağım yapmak, cam kesmek, cam takmak, çorap örmek, tereyağı çıkarmak, fenni arı yetiştirmek, fenni tavukçuluk gibi gerçek tarım ve teknik randımanları ile yardımlaşma, kooperatifçilik, birlikte öğrenme gibi tinsel, törel huyları kazanmalıdır.

5) Köy Enstitülerinin sosyal iş bölümü gerçeğine uygun olarak vermesi gerekli olan normal öğretmen tipi köyde aydın, bilgili bir köylünün yapabileceği bütün işleri yapabilen ‘hezarfen’ insan tipidir.

Bize göre bu enstitülerin eksiklikleri şunlardır:

1) Köy öğretmenini köyün sosyal gövdesi göz önüne alınarak hezarfen tipinde yetiştirmek doğrudur. Ancak demirci, nalbant... olarak yetiştirmek mahzurludur.

- 2) Enstitüleri tarım istihsal çevresi olmayan yerlerde kurmak ve onlara dershaneli mektep gövdesi vermek yanlıştır.
- 3) Enstitülerde ‘kültür dersi’, ‘iş dersi’ diye dersleri ikiye ayırmak yanlıştır. Bütün dersler istihsal merkezleri etrafında toplanmalıdır.
- 4) Köy Enstitüleri kendilerini besleyecek istihsal organları olumuna getirilmelidir. (Colonisation sistemi)
- 5) Yetişenlerin köy çevresinde yetersiz kalmasına sebep olacak bütün bilgisizlikleri giderilmelidir. (Cam macununun ne olduğunu bilmeyen ve okulunun bütün camları çatlak olan öğretmenler gördüm!)” (Baltacıoğlu, 1953:2).

Sonuç

İsmayıl H. Baltacıoğlu’nun Köy Enstitülerine yaptığı eleştiriler başlıca şu ana noktalarda toplanmaktadır:

- 1) İş eğitimi ilkesine dayalı Köy Enstitüsü fikri doğrudur. Ancak, uygulamaları eksik ve hatalıdır.
- 2) Bir kere Köy Enstitülerinde yetiştirilen insan tipi yanlıştır. Köy Enstitülerinde Yetiştirilmek istenen öğretmen/egitmenlerin demirci, marangoz, nalbant, davarcı... vb. gibi tek bir işi yapan bir zanaatçı olması doğru değildir. Bu öğretmenlerin her zanaatta bir dereceye kadar bilgisi olan “Hezarfen” tipi bir öğretmen olması gerekirdi.
- 3) Öğretmeni köyde yetiştirmek yanlıştır. Yetiştirilecek yeni öğretmenin köy gerçeklerine yabancı olmaması gerekir, şüphe yok. Ancak bunun için öğretmen okulunu köyün her şeyden mahrum kapalı çevresine kapamak doğru değildir. Öğretmenleri şehirlerde yetiştirmeli; fakat toprak, tarım, endüstri, halk ve kültür adamı olarak.
- 4) İş eğitimi ilkesi açısından, Köy Enstitülerinin müfredat programlarındaki dersleri “kültür dersleri” ve “iş dersleri” olarak ikiye ayırmak hatalıdır. Öğretimin her çeşidi “iş”e dayalı olmalıdır.

5) Köy Enstitüleri, iş ilkesini eğitim temeline alan devrimi iyice kavrayamamışlardır. Bugünkü ortaokulu alırlar, sanat okulunu da alırlar. Bunları arkadan birbirine yapıştırırlar. Tanzimat ikiliği, Cumhuriyet'te de sürdürmüştür. Eski mektep bilgiyi okutuyordu; Köy Enstitüleri de okutuyor. Yalnız Köy Enstitülerinde tatbikata daha çok yer verilecek, o kadar.

6) Köy Enstitülerinin uygulama alanı üretim çevreleri değildir. Meselâ tarım alanı bir okul bahçesidir. Bu bahçenin canlı toplum ile ilgisi yoktur. Bu durum böyle devam ettikçe, Köy Enstitülerinde yetişeceklerin Köy kalkınmasında büyük rol oynamaları imkânsızdır.

7) Köy Enstitülerinde meydana gelmiş sayılı uygunsuz olaylara bakıp da Enstitüleri suçlu gibi görmek, doğrudan doğruya haksızlık olur.

8) Köy Enstitüleri her şeye rağmen, pedagoji alanında atılmış geniş bir adımdır. Bunu geliştirmek gerekir.

Köy Enstitüsü projesini yürüten M.E.B. bürokratları, Baltacıoğlu'nun bu uyarılarından hiç yararlanmamışlardır.

KAYNAKÇA

- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1935a), “Öğretmeni Köyde Yetiştirmek Yanlıştır”, **Yeni Adam**, 17 İlkteşrin 1935, s. 94, s. 10,13.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1935b), “Kültür Bakanının Düşünceleri”, **Yeni Adam**, 3 İlkteşrin 1935, s. 92, s.4,12.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1939), “Köy Eğitmen ve Öğretmenleri”, **Yeni Adam**, 3 Ağustos 1939, s.16-17.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1940), “Köy Enstitüleri Hem Kemiyyetin Hem de Keyfiyyetin Zaferidir”, **Yeni Adam**, S. 279, s. 2.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1945a), “Köye Doğru”, **Yeni Adam**, s. 259, s. 2,11.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1945b), “Bu Köy Kimi Bekliyor?”, **Yeni Adam**, s. 556, s. 2.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1949), “Köy Enstitüleri Davası”, **Yeni Adam**, s. 612, s. 2.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1950), “Pedagojım ve Köy Enstitüleri”, **Yeni Adam**, S. 659, s. 2.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1951), “Köy Enstitüleri”, **Yeni Adam**, S. 687, s. 2,8.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1953), “Yeni Adamın İlkeleri Köy Enstitülerinde”, **Yeni Adam**, S. 734, s. 2.
- Baltacıoğlu, İsmayıl H. (1970), “Köy Enstitüleri”, **Yeni Adam**, S. 823, s. 2,17.
- Vexliard Alexandre & Aytaç Kemal (1964), “The Village Institutes in Turkey”, **Comperative Education Review**, Vol. 8, N. 1, s. 41-47.

